

Мотиваційна промова письменниці Джоан Роулінг у Гарвардському університеті

Президенте Фаусте, члени Гарвардської спільноти та Ради Наглядачів, члени факультету, горді батьки і, звичайно ж, випускники.

Перш за все хочу сказати вам «дякую». Мало того, що Гарвард надав мені величезну честь, так ще й кілька тижнів страху і нудоти при думці про те, що я буду виголошувати цю напутню промову, змусили мене скинути вагу. Виграшна ситуація! Тепер мені лишається глибоко вдихнути, примружити очі перед безліччю червоних прапорів і переконати себе, що я опинилася на найбільшому у світі з'їзді випускників Грифіндора.

Проголошення напутньої промови – це велика відповідальність; у будь-якому разі, я вважала так до того, як згадала про власний університетський випускний. У той день для нас виступала шанована британська професор філософії баронеса Мері Уорнок. Роздуми про її промову надзвичайно допомогли мені написати свою – з'ясувалося, що я не пам'ятаю з неї жодного слова. Це відкриття викликало у мене полегшення і позбавило страху, що я можу ненавмисно відмовити вас від багатообіцяючих кар'єр у бізнесі, юриспруденції чи політиці на користь запаморочливої насолоди перетворитися на гея-чарівника.

Ось, бачите? Якщо найближчі роки ви пам'ятатимете лише жарт про «гея-чарівника», я вже обійшла баронесу Мері Уорнок. Досяжні цілі – перший крок до самовдосконалення.

Чесно кажучи, роздуми про те, що я маю вам сказати, майже звели мене з розуму. Я запитала себе, що б я хотіла дізнатися на моєму власному випускному і які важливі уроки я отримала за 21 рік, що віддаляє той день від сьогодні.

Я знайшла дві відповіді. У цей чудовий день, коли ми зібралися разом, щоб відзначити ваші успіхи в навчанні, я вирішила поговорити з вами про переваги невдач. І коли ви стоїте на порозі того, що іноді називають «реальним життям», я хочу звеличити вирішальне значення уяви.

Підбір тем може здатися вам донкіхотичним або парадоксальним, але я прошу вас потерпіти мене.

Озирнутися на 21-річну дівчину, якою я була на випускному – це малоприємний досвід для нинішньої, 42-річної мене. Половину свого життя тому я насилу балансувала між особистими амбіціями і тим, чого від мене очікували найближчі.

Я була переконана, що бажала тільки одного – писати романи. Однак мої батьки, обидва з бідних сімей, і жоден не навчався в коледжі, вважали мою багату уяву лишень кумедною примхою, яка не допоможе мені сплатити іпотеку і не забезпечить пенсію. Знаю, іронія щойно вдарила з силою мультяшного ковадла.

Вони сподівалися, що я отримаю професійну освіту; я ж хотіла вивчати англійську літературу. Ми знайшли компроміс, який насправді нікого не задовольнив, і я пішла вивчати сучасні мови. Як тільки авто моїх батьків зникало за поворотом, я кидала німецьку і тікала до кабінету античної літератури. Не можу згадати, чи говорила я батькам, що вивчаю античну літературу; цілком імовірно, що вони дізналися про це у день мого випуску. Навряд чи їм могло спасти на думку що-небудь, що менше за грецьку міфологію допоможе отримати путівку у розкішне життя.

Я хотіла б окремо пояснити, що не звинувачую батьків у їхньому ставленні до питання. Існує певний термін придатності претензій до батьків за вибір хибного шляху; коли ви стаєте достатньо дорослими, щоб керувати власним життям, уся відповідальність лягає на ваші плечі. Більш того, я не можу засуджувати батьків за їхню надію на те, що я ніколи не зазнаю бідності. Вони самі були бідними – а через кілька років і я відчула бідність на собі, тож цілком згодна з ними в тому, що це лихий досвід. Бідність супроводжують страх, стрес і іноді депресія; вона означає тисячі дрібних принижень і труднощів. Подолати бідність самотужки – це справді те, чим варто пишатися, але саму бідність романтизують лише дурні.

У вашому віці більше за все я боялася не бідності, а невдачі.

Незважаючи на повну відсутність мотивації в університеті, де я надто багато часу проводила в кав'ярні, пишучи історії, і надто рідко з'являлася на лекціях, у мене був талант добре складати іспити, і це роками залишалося мірилом успіху для мене і моїх однолітків.

Я не така нетяма, щоб гадати, що завдяки своїй молодості, обдарованості й гарній освіті ви уникли життєвих труднощів і розчарувань. Талант і розум ще ніколи нікому не слугували щепленням від примх долі, і я ні на мить не припускаю думки, що ви насолоджуєтеся привілеями й безтурботністю.

Однак сам факт вашого випуску з Гарварда свідчить про те, що ви не дуже добре знайомі з невдачею. Вами може керувати страх невдачі так само, як і прагнення до успіху. Насправді ваше уявлення про невдачу може бути не надто далеким від бачення успіху пересічною людиною, настільки далеко ви зайшли у своїх досягненнях.

Звісно, ми всі самі визначаємо, що є для нас невдачею, але світ дасть вам набір критеріїв, якщо ви йому дозволите. Тому я вважаю справедливим сказати, що через сім років після закінчення університету я зазнала провалу грандіозного масштабу за будь-якими загальноприйнятими уявленнями. Мій непристойно короткий шлюб розпався, і я лишилася безробітною матір'ю-одиначкою, збіднілою настільки, наскільки це взагалі можливо у сучасній Британії, не говорячи про бездомних. І мої, і батьківські страхи втілилися в життя – я стала найбільшою невдахою, яку тільки можна уявити.

Я не збираюся зараз розповідати вам про те, як це весело – жити в негараздах. Той період мого життя був чорною смугою, і я й гадки не мала, що одного дня преса назве це казкою з хорошим кінцем. Я не уявляла, як далеко простягається тунель, і довгий час світло в його кінці було лише мрією.

Тож чому я говорю про переваги невдач? Просто тому, що невдача означає позбавлення від несуттєвого. Я припинила прикидатися тим, ким не була, і зосередила свої сили на завершенні єдиної справи, що мала для мене значення. Якби я досягла успіху в чомусь ще, я, можливо, так і не набралася б рішучості зайнятися справою, до якої справді схиляється моє серце. Я почувалася вільною, усвідомивши, що мій найбільший страх здійснився, а я – все ще жива, маю дочку, яку обожнюю, а також стару друкарську машинку і великий задум. Так кам'янисте дно життя виявилось міцним фундаментом, на якому я збудувала його заново.

Можливо, ви ніколи не зазнаєте такого ж масштабного провалу, але деякі невдачі в житті неминучі. Неможливо жити, ніколи не оступаючись, якщо тільки ви не живете так обачно, немов і не живете зовсім, а це само собою провал.

Невдача подарувала мені почуття внутрішньої захищеності, яке ніколи не дарували успішно здані іспити. Вона навчила мене речам, яким я б ніколи не навчилася іншим способом. Я зрозуміла, що у мене сильна воля і більше внутрішньої дисципліни, ніж я вважала; також я з'ясувала, що у мене є друзі – і вони цінніші за найдорожчі скарби.

Усвідомлення того, що ви стали мудрішими та сильнішими після невдачі, означає, що ви назавжди залишитесь упевнені в своїй здатності виживати. Ви не пізнаєте самого себе і справжню ціну відносин, поки і те, і інше не пройде випробування лихом. Таке знання – істинний дар, як болісно б воно не далось. І воно цінніше для мене за будь-який інший отриманий мною досвід.

Якби я мала Хроноворот, я б сказала двадцятиоднорічній собі, що життя – це не контрольний список досягнень. Ваша професія, ваше резюме – це не ваше життя, хоча вам можуть зустрітися багато людей мого віку чи старші, які

плутають ці поняття. Життя складне, неоднозначне, і ви не можете повністю контролювати його, і розуміння цього дозволить вам пережити всі його перипетії.

Тепер ви можете подумати, що я обрала своєю другою темою важливість уяви через роль, яку вона зіграла у перебудові мого життя, але це не зовсім так. Хоча я до останнього подиху буду відстоювати цінність казок на ніч, я навчилася цінувати уяву в набагато ширшому сенсі. Уява – це не тільки унікальна здатність людини уявляти те, чого немає, а отже, джерело всіх винаходів та інновацій. У своїй, мабуть, найбільш перетворюючій та відкритій здатності, це сила, яка дозволяє нам співчувати людям, досвід яких нам не трапилося розділити.

Одне з найважливіших переживань у моєму житті трапилося ще до Гаррі Поттера, і воно у значній мірі відобразилося у змісті написаних згодом книг. Це одкровення прийшло до мене з моїми першими робочими днями. Незважаючи на те, що обідні години я проводила, працюючи над розповідями, на оплату оренди в свої двадцять я заробляла в Африканському дослідницькому відділі лондонського офісу Amnesty International.

Там, в своєму маленькому кабінеті, я читала наспіх надряпані листи, контрабандою вивезені з тоталітарних режимів чоловіками і жінками, які ризикували свободою, щоб розповісти світу про те, що з ними відбувалося. Я бачила надіслані друзями і родичами фотографії безвісті зниклих. Я читала свідчення жертв тортур і бачила фотографії їх ран. Відкривала рукописні записи живих свідків прискореного судочинства, покарань, викрадень і зґвалтувань.

Багато з моїх колег раніше були політв'язнями, вигнанцями або втікачами – лише через те, що мали сміливість не погоджуватися з урядами своїх країн. Серед відвідувачів нашого офісу були ті, хто приносив інформацію, і ті, хто намагався дізнатися, що трапилося з рідними, яких вони вимушено покинули.

Я ніколи не забуду жертву катувань з Африки – юнака, не старшого за мене тоді, який отримав психічний розлад після пережитого на батьківщині. Він неконтрольовано тремтів, коли розповідав перед відеокамерою про те, що сталося. Він був вищий за мене на фут, але здавався вразливим, як дитя. Мені доручили проводити його до метро, і на прощання ця людина, чиє життя було зруйноване страшною жорстокістю, з неймовірною люб'язністю взяла мою руку і побажала щастя.

І поки живу, буду пам'ятати, як, ідучи порожнім коридором, раптово почула з-за зачинених дверей крик болю і жаху, такого, якого більше не чула жодного разу. Двері відчинилися; співробітниця висунула голову і сказала

мені швидко приготувати гарячий напій для юнака, котрий сидів з нею. Їй щойно довелося повідомити йому, що в помсту за його висловлювання проти режиму його матір схопили і стратили.

Кожен робочий день нагадував мені, двадцятирічній, як мені пощастило народитися в країні з демократичним урядом, де кожна людина має право на юридичне представництво та публічне розслідування.

Кожен день я бачила все більше свідоцтв зла, яке люди завдають один одному, аби здобути чи втримати владу. В мене почалися кошмари, справжні кошмари про речі, які я бачила, про які чула і читала.

І все ж в Amnesty International я дізналася про людську доброту більше, ніж будь-коли раніше.

Amnesty спонукає тисячі людей, яких ніколи не катували і не ув'язнювали за їхні погляди, діяти на благо тих, хто постраждав. Сила людського співчуття і колективні дії рятують життя і звільняють в'язнів. Звичайні люди, чиї безпека і добробут гарантовані, збираються гуртом, щоб врятувати людей, яких вони не знають і ніколи не зустрінуть. Моя маленька участь в цьому процесі виявилася одним з найбільш тривожних і водночас надихаючих переживань у моєму житті.

На відміну від інших істот на цій планеті, люди можуть вчитися і розуміти, не маючи особистого досвіду. Вони здатні уявляти і відчувати себе на місці інших.

Звичайно, ця сила, як і мій вид вигаданої магії, нейтральна з точки зору моралі. Її можна використати задля маніпуляції і контролю, так само, як для розуміння і співчуття.

І багато хто вважає за краще взагалі не тренувати свою уяву. Вони обирають залишатися у комфортних межах свого досвіду, ніколи не замислюючись про те, яким було б їхнє життя, якби вони народилися іншими. Вони відмовляються чути крики і заглядати за ґрати; вони зачиняють розум і серце перед будь-яким стражданням, окрім власного. Вони відмовляються знати.

Я могла б позаздрити людям, які можуть так жити, однак я не думаю, що їм сниться менше кошмарів, ніж мені. Обираючи життя у вузьких рамках, можна дійти до страху ширшого мислення, а це приносить свої жахи. Я думаю, що ті, хто навмисне позбавляють себе уяви, бачать уві снах більше чудовиськ. Вони більше бояться.

Гірше того: ті, хто вирішує не співчувати, створюють справжніх чудовиськ. Бо навіть не завдаючи зла власноруч, ми вступаємо з ним у зговір через байдужість.

Одна з багатьох ідей, відкритих мені античною літературою, в яку я заглибилася у вісімнадцять років у пошуках чогось невизначеного, була записана грецьким автором Плутархом: «Те, чого ми досягаємо всередині себе, змінює нашу дійсність».

Це досить приголомшливе твердження, але життя доводить нам його правдивість тисячі разів. Воно також частково відображає наш зв'язок із зовнішнім світом – те, що одним своїм існуванням ми неминуче торкаємось життів інших людей.

Але наскільки більше ви, випускники Гарварду 2008 року, торкаєтесь чужих життів? Ваш інтелект, ваша здатність до наполегливої праці, освіта, яку ви здобули, дають вам винятковий статус і виняткову відповідальність. Навіть ваше громадянство виділяє вас. Переважна більшість з вас належить до останньої в світі наддержави. Те, як ви голосуєте, як живете і як протестуєте, тиск, який ви чините на свій уряд, відбивається далеко за межами кордонів. Це ваш привілей і ваш тягар.

Якщо ви вирішите використовувати свій статус і вплив, щоб говорити від імені тих, хто не має права; якщо ви вирішите ототожнювати себе не тільки з могутніми, а й з безсилими; якщо ви збережете здатність уявляти себе на місці тих, хто не має ваших привілеїв, тоді прославляти ваше існування будуть не тільки ваші горді сім'ї, а й тисячі й мільйони людей, чиє життя ви допомогли змінити на краще. Нам не потрібна магія, щоб змінювати світ. Ми вже несемо в собі все необхідне – здатність уявити кращу реальність.

Я майже завершила. Остання річ: я сподіваюся, що ви матимете те ж, що мала я у 21 рік. Друзі, які сиділи поряд зі мною у день випускного, залишилися зі мною на все життя. Вони хрещені батьки моїх дітей, люди, до яких я могла звернутися в скрутні часи. Вони були досить люб'язні, щоб не судитися зі мною, коли я назвала смертежерів їхніми іменами. До випускного нас пов'язали між собою величезна прихильність, спільний досвід, і, звісно, певні фотодокази, які б виявилися надзвичайно цінними, якби хтось із нас претендував на пост прем'єр-міністра.

Отже, сьогодні я не зможу побажати вам нічого кращого, ніж така дружба. А завтра, я сподіваюся, навіть якщо ви не згадаєте жодного мого слова, принаймні ви згадаєте слова Сенеки, ще одного римлянина, якого я зустріла на теренах античної літератури, тікаючи від кар'єрних сходів назустріч давній мудрості: «Життя подібне до історії: важливо не те, наскільки воно довге, а те, наскільки воно хороше».

Бажаю всім вам прожити щасливе життя.

Дуже вам дякую.